

18. – III.

DA BA

ARITHMETI[illegible]
REGNEKVNST, BO[illegible]

med Cyphret oc regnepenningh[illegible]
Nyligen wdgod po Danske, wed
Claus lauritssen. Vdi huilken han
haffuer berammet och bescheff-
uet thē mode, och the regle, w[illegible]
huilcke en persone kan snarligen
well forfremmes, tyll ett gott for-
stand.

1 5 5 2.

Huem ſom nu will lere med flid,
at regne, oc bruge thet ideligt
Hã leſe thẽne bog tyll ende frã først,
ſaa leres thet ſnarligẽ med ſtor løſt.

I. O.

Græcis ſcripſerunt Græci: Latióque
latini.
Et Gallos artes Gallica lĩgua docet.
At nihil his dederis, quòd nobis poſ-
ſis ademptum.
Dicere, nam lingua eſt libera cui-
que ſua.
Nil igitur quicquam, meritos nos eſ-
ſe videmus.
Dente quòd obliquo noſtra cruẽ-
te petas.

L. B.

Om nogẽ vil korteligh oc ret forſtaa
huorledes Regenſkaffs kunſt kan
leres.
Han leſe thẽne bog, oc icke forſmaa
at lade henne ſtedſe effther ſeg be-
res

Oc acte med skell, saa finder hã snart
stort gaffn, thenne kunst monne
giffue.
Thy reglene ere delt i orden oc part,
kunde forti vell y hans hukom-
melse bliffue.

I. S. V. I. N. S.

L. O.

ERLIGH OC WELBIVRDIGH MAND Albret Oxe till Nielſtrup wdi Laaland, myn gandſke ydmyg willige oc plictige tieniſte altid forſent med gud wor herre.

Kiere Albret Oxe ſynderlig gode wen, tacker iegh ether ganſke ydmygelig oc gerne, for alt got ſom y meg altid giort oc beuiſt haffuer: huilked ieg will altid gernewere offuerbudig tyll at forſkylle, huesy min ringe formue och mackt kan were, ſom meg bør at giøre. Kiere Albret Oxe giffuer ieg ether ydmygeligen tylkiende, at ſiden wy ware kommen tyll ende med wort ſtudium y Arithmetica: tha bleff ieg ſaalunde tyll ſinds, at ieg wille ſamble the regle tylſammē po Danſke, ſom wy haffde øffued os wdi, med huer anden: oc lade thennom gange wd

y trøck.

Oc giorde ieg thet. K. A. Oxe icke forudẽ ſag: forti ieg mente ſo, at om thẽ ſamme maade ieg holt ether fore, fick y henne prenthet for ether, tha ſkulle y aldri inthet ther aff forgiette. Ter tyll oc ſaa, om thet hende ſeg ſaa, at meg komme fore nogẽ tid, enthen her wdi fremmede land eller hiemme wdi Danmark, om gud haffde thet forſet, the ther haffde løſt tyll at lere thenne konſt, heller po Danſke end po Tydſk eller oc latine, och the wille bruge mit ringe forſtand ther tyll: Tha kunde ieg med mindre wmage, mouelſke, bode theris oc myn lade thẽnom lere begyndelſen aff konſtẽ her wdaff po wort eget tungemaal, oc ſiden kunde the ſelff hielpe ſeg bedre frem, enthẽ aff andre Danſke bøger, Tydſke, Franſoſiſke, eller latineſke.

Oc ſaa haffuer ieg ingẽ anden prẽtet

Danſke Aritmethica hoſſ meg po thenne tid, ſom ieg kunde bruge ther tyll. Ty wille ieg haffue thenne for os ſelff wdi forraad, om tidſens leylighed, nogen tid ſaalunde begaff ſeg, at wi haffde henne behof, at ieg haffde tha nogetwiſt for handen at tage tyll: ſo well poo Dāſke, ſom po nogett andett huad ſom helſt tungemaal. Hellers war thet oc ſtørre wmage om ieg ſkulle till huer ny kōmen perſone, tencke op en ny mode oc lempe.

Item war thet oc mugeligt, at ieg kunde hielpe till her med, at nogle kunde fange thes ſtørre løſt till at leſe Doctor Chriſtierns Morſiani latineſke Arithmetica, myn kiere lemeſters oc landmands, tha wille ieg icke tēcke, at myne ſtunder ware ilde ſpilt, ieg haffuer lagt her po.

Thette mo nu ſaalunde were ſagt, for hues orſage ieg haffuer taget

meg thette offuer. Nu er her wdi, trenne hoffuid støcker at besynde.

Thet førsthe er om wsønderbrodne tall. Thet andet, om sønderbrødne tall, eller om fraction.

Thet tredie, er om the. v. almyndelige Species med regnepenningh.

Wdi huilcke ieg haffuer giort, icke then flit ieg skulle giøre, men sosom ieg kundhe. Men huor thet nu helst ther om er, lader ieg bliffue po thenne tid, och tha wille ieg, at thet motte were ether tylschreffuet: helst forti, at ieg haffuer fornummet, ati haffue thenne fry konst kier, och haffuer ther tyll med, well forfremmed ether her wdi.

Saa beder ieg ether gandske yd mygeligen, kiere Albret Oxe, at y wille tage thenne bog aff meg tyll ether for en liden skenck. Oc lade henne well befalle ether. Oc seer ieg hun er ether till tacke, tha will ieg en

anden tyd, om gud will then Almectigste, see hēne offuer igien, oc forbedre hēne, om thet kan were ether wdermere tyll willie eller tieniste. Heller oc saa giør ieg icke thet, tha will ieg dog gerne y andre maade, were effther etherswilie, med huadsomhelst tingest y meg nogē tid tilsigēdes worder, aff myn største formue oc mackt sō meg bør at giøre. Her med ether Gud Almectigste befalēdes till euig tyd: han spare ether lenge karsk oc sund, gud tyll loff, oc ether ieffnchristen, oc begges wort Federne land till gaffn och gode. Datum wdi Paris then siuinde dagh Ianuarij Anno domini.

1 5 5 2.

Ether willige tienere, Claus lauritssen.

I NAFFN FAders søns, och then helligaands, till en god begyndelse.

NVMERATIO THEN første Species.

Alle Cyphret tall, bør at schriffues fro then høgre handt, saasom bønder saaer korn, och siges fram, tuert emod, fran then wenstre handt.
Cyphret Figurer ere icke flere end thesse nie. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.
Dog foruden thesse nie, er ther endnu en sō retelig kallēs Cyphret, eller Nul. o. forti at huor hun schriffues y noget tall, tha mercker hū inthet: men hun kommer the andre tyll at mercke thes mere.
Nar et tal er schreffuet for os, oc skall frāsiges meget thet er, thā skall wi tylforne offuer huer fierde figure

fran thē høgre hand, tegne en pūckt eller pricke: ſiden bør huer tredie figure, effter ſamme pūct, eller effther begyndelſen, at wdſiges alene : oc the andre two, thet er, thē ther beerer punctē oc thē neſt hēne er, emod thē wenſtre hand, vdſiges tylſamen.

Nu ligger ther ſtor mackt po, at wide huad ſted en figure ſtāderwdi. Forti ther effter mercket hun mere eller mindre. Stander hun i thet førſthe ſted, wed then høgre hand, tha mercker hun ſo ſom hun er till. Stāder thē ſamme y thet ander ſted, tha mercker hun. x. gange ſaa meget. Y thet tredie ſted. c. gange ſaa meget. Y thet fierde ſted tuſinde gāge ſaa meget: Ther ſchriffues nū en punct offuer. Stāder hun y thet fempte ſted, tha giør hun ſaa mange. x. tuſind ſom hun er till. Y thet ſiette ſted, ſaa mange. c. tuſind ſom hun er till: et cætera.

Schriffuer tu oc fram, at tw fanger flere punćter end tuo, tha bør at neffnes thette ord. Tuſind: offuer the tuo førſte punćter: men offuer alle the andre punćter ſaa mange the fleſt were kan, ſkall neffnes thette ord, Tuſindgāge, eller Tuſindmaal.

VERSVS.

Prima per ſe, Secunda decem, Tertia dat centum, Quarta dabit mille et cætera.

EXEMPLE.

Venſtre hand. Høgre ☞

2 3 4 5 6 3 4 5 6 7 8.

Thette Exēpell ſkall ſaalūdefrāſiges
Try oc tyffue Tuſindmaal tuſind tuſind,
Fyre hundret tuſind tuſind,
Sex oc halfftredie ſinds tyffue, tuſind tuſind.
Try hundret tuſind.

Fem oc fyretiffue tuſind, Sex hundret.
Otte oc halffierde ſinds tyffue.

1 0 0 9 0 0 8 5 4 4 0.

Vdi thette exempel giffues os fore at betencke, at. o. mercker inthet y ſeg ſelff, mē hun kommer the andre till at mercke thes mere.

ADDITION THEN anden Species.

Haffuer tu mange tall, at legge tylſammen wdi en ſum, wed Addition, tha ber teg ſaalunde adt:
Schriff for teg ſaa mange tall ſom tu haffuer, ſaa at thet ſtørſte kommer altid offuerſt at ſtāde, och the andre ther wnder. Huert et effther ſom thet er ſtort till, ſaa at the mindſte

kommer at ſtande wnderſte. Oc ſaa at figur kommer at ſtaa lige wnder figure aff alle tall.

Nar thette er giort. Saa begynd at tellie wed tyn høgre hand, then førſte radt, ther ganger op oc neder, giort aff alle tallene tu ſchreff for teg Oc huad tu finder i then radt, Kan thet ſchriffues med en figur, ſaa giør en liniewnder alle tallene, oc ſchriff thet. Men er thet ſaa meget at thet bør at ſcriffues med ij figurer, ſaa ſchriff then førſte lige vnder then førſte rad: oc foruar then anden in mente, thet er, y thyn hukommelſe.

Tell ſiden lige ſaa then anden rad: ther ganger op oc neder, och huad ther findes, thet ſchriff lige wnder then ſamme rad, Men førre end tu ſchriffuer thet wnder: Haffuer tu noget in mente tha ſkall thet legges ther till.

Wdi lige maade ſkall man giøre

med thē tredie oc fierde rad, ther gā ger op oc neder: oc frādeles huor mā ge the kunde were. Haffuendes well acth paa, at huad tu haffuer in mēte, thet ſkall altid legges till thet ther er optald aff then neſt efftherfølgendes rad.

Hender thet oc ſaa, at teg kommer iij eller iiij figurer in mēte, tha hører then førſte tyll thē førſte rad tu tellier po. Then anden tyll then anden rad ther neſt, then tredie, till then tredie ther neſt, oc ſaa frādeles.

For thet ſiſte. Nar tu teller op then ſiſte rad, op oc neder, wdi addition, tha ſchriff wd alt thet ther findes, oc giem inthet mere in mente.

EXEMPLE.

Størſt tal.	94354	op oc neder
mindre	11528	
end mindre	2399	
endnu mindre	321	
Sūma.	108602.	

FORKLARINGH
po thette Exempel.

Y then første rad ere 22, schreff ieg fort ywnder linien 2, the andre 2, beuarde ieg in mente. Y then anden rad finder ieg 18. War tilforne 2 in mente, the lagde ieg till, oc bleff 20. Then tredie rad giffuer 14. 2 in mente ther till, giør 16, the 6 schreff ieg wnder. Y then fierde rad ere 7, en in mente giør, 8. Y thē siste rad ere 10. thet bør meg at schriffue wd altsammen oc inthet beholde in mēte,

Et andet Exempel.

Fransoser	60000
Suidser	20000
Landsknekt	15000
Summa	95000

Saa meget folck haffde kongen aff Franckerige tylsāmē emod keyserē

PROBA.

Vilt tu prøffue om Addirion er ret giort, tha giør for teg ett korſſ, och tell ſiden Nie op aff alle tallene offuer liniẽ, ſaa offte ſamme nie kan findes ther, inthet actendes huad orden eller ſted figurerne ſtander wdi, men actendes huer ſom hun er tyll y ſegh ſelff. Oc thet ther er offuer ſaa mange nie ſom tu finder ther, ſchriff thet y thẽ ene ſide aff korſet. Løffuer ther oc inthet offuer the nie, ſo ſchriff .o. Tell ther neſt och nie op wdaff ſummen wnder linien ſaa offte the ere ther. Oc thet ther er atther offuer nie. ſchriff thet y then anden ſide korſett. Ere the tuende tal lige ther ſaalunde ſchriffues y korſet, tha er thet rett ſummeret.

SVBTRACTIO THEN tredie Species.

Om ſaa

Om ſaa ware at ieg haffde lont nogen man en god ſum penninge, oc meg war betalt igiē icke alle pē-ningene, men nogle ther aff. Oc ieg wille wide huor mange meg ſtod till endnu, tha ſkall ieg bruge thenne tredie Species.

ACTH OC BESINDELſe at giøre thet.

Schriff for teg then ſum penning ther er lont bort. Oc lige wnder neden ſet huad ſom nu betaldt er, at figur kommer at ſtande lige wnder figure . Giør ſiden en linie wnder begge the tuende tall . Ther neſt ſkall tu drage the figurer y thet neerſte tall ere, aff the ther y thet offuerſte tall ere. Oc huad ther er offuer y the figurer aff thet øffuerſte tall, thet ſchriff wnder linien, ſettendes altid figure lige vnder figure.

Vel kan tu altid drage then figur ther wnder ſtaar, aff then ſom offuē henne ſtander, om ſaa er, at thē ther wnderneden ſtander er mindre. Men er then ſigure ther vnder er, ſtørre end then offuen henne ſtander, tha kan then ther wnder er icke drages aff then ther offuen er. Narſomhelſt forti, then wnderſte er ſtørre, tha ſkalt tu altid lone tyll then offuen ſtāder 10, oc drage ſamme wnderſtannendes figure førſt aff 10, oc thet ther er ſiden offuer 10, leg thet till then liden figure offuen till ſtaar, oc ſchriff ſiden ſo meget ſom thet giør tyllſammen, vnder linien.

Dog ſo tit oc offte tu loner aff 10, ſaa offte ſkalt tu betale igien, oc legge i till then effther følgendes figur ther wnder ſtaar, nar hun ſkall dragis aff then offuen henne ſtaar.

Gield	30263486	offuen	} tal
Betalningh	765432	vnder	
Vbetald	29498054.		

FORKLARING PAA thette Exempel.

2 dtog ieg aff 6, beff 4 igien, the ſtander vnder liniẽ, 3 aff 8 kommer 5 vnder linien, 4 aff 4 bliffuer 0 vnder linien, 5 aff 3 thet kan ieg icke, her loner ieg aff 10, oc ſiger icke nu 5 aff 3, men 5 aff 10, bliffuer 5 igien, the ſamme 5 till 3 giør 8, the bør at ſchriffues vnder linien. Nu ieg ganger fram, ſiger ieg icke 6 aff 6, men 7 aff 6, fotty ieg lonthe tilforne aff 10, ther fore mo ieg betale, Oc legge et till the 6 ther wnder neden ſtaar. Nu vel, 7 aff 6 thet kan ieg icke, 7 aff 10 bliffuer 3 igiẽ, the till 6 ther y thet

offuen tall ſtaar,giør 9 wnder liniẽ.
Atther ſiger ieg icke 7 aff 2, men 8 aff 2,forti ieg lonthe ſiſte gãg aff 10. Vel da,8 aff 2. Kan ieg icke , men 8 aff 10 bliffuer 2 igien,the till 2 y thet offuen tall giør 4 vnder linien. Nu ſckall ieg ſige 1 aff 0.forti Ieg mo be tale et for thet ieg lonthe aff 10. Vel da,1 aff 0 kan ieg icke, 1 aff 10 , bliffuer 9 vnder linien.Endnu ſiſte gang 1 aff 3 , et for thet ieg lonthe aff 10, Nu loner ieg inthet mere, Vel da, 1 aff 2 bliffuer the 2 igien vnder linien er ſiſte gang ſchreffne.

Fanger en ſyn betalning icke po en tid,men en gang en part , en anden gang en anden. Tha leg ſeg alt thet y en ſum wed Addition,oc ſett thet ſamme ſiden vnder thet førſt bleff wdlont,drag ſiden thet wnder , aff thet offuen tall,ſom ſagt er,ſo kommer vnder linien , huad ther endnu vbetald er.

Vdi thenne Species bruges meſt thette ord. Aff.

800040000	
473496458	3 ✕ 3
326543542	

259	
156	7 ✕ 7
103	

PROBA.

Tell nie op ſaa offte ſom the kunde findes wdi the tuendhe vnderſte tall, ſom linien ganger emellom, intet actendes huad ordē eller ſted figurerne ſtander vdi, men regnendes huer ſom hun er till i ſegh ſelff, oc huad ther er offuer, nar alle nie ere optaldt, ſchriſt thet y then ene ſyde korſet. Tell ſiden lige ſaa, thet offuerſte tall, oc huad ther findes offuer

alle the nie ther ere, ſchriff thet y thē anden ſide korſett. Ere ſidē the tuende tall lige, ther kommer y begge ſider po korſet, tha er thet ret giort.

MVLTIPLICATIO THEN fierde Species ſom lerer at forøge.

Ingen er enthen ſaa lerd eller wlerd at han mo iu bekenne thet at were en konſt, at kunde regne mange dage, tymer, oc minuter wdi aarene ere Oc ſaa at kunde wide mãge penninge wdi en marck, ia wdi m marck ere, Saadant oc andet mere wſigeligen nøttelige tingeſt kan man finde wed thenne Species.

Wil nogen nu ſnart och letteligē haffue forſtand her wdi, tha ſkal han førſt oc fremmeſt lere wel at forøge theſſe nie figurer wdi huer andre 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. at han kan ſnart

wide huor mãge, en gãgh en er, tuo gange tuo, tre gange tre et cætera. Lige ſom her effther følger y thenne taffle.

1	gang	1	giør	1
1	gang	2	giør	2
1	gang	3	giør	3
1	gang	4	giør	4
1	gang	5	giør	5
1	gang	6	giør	6
1	gang	7	giør	7
1	gang	8	giør	8
1	gang	9	giør	9
2	gang	1	giør	2
2	gang	2	giør	4
2	gang	3	giøt	6
2	gang	4	giør	8
2	gang	5	giør	10
2	gang	6	giør	12
2	gang	7	giør	14
2	gang	8	giør	16
2	gang	9	giør	18

3	gang	1	giør	3
3	gang	2	giør	6
3	gang	3	giør	9
3	gang	4	giør	12
3	gang	5	giør	15
3	gang	6	giør	18
3	gang	7	giør	21
3	gang	8	giør	24
3	gang	9	giør	27
4	gang	1	giør	4
4	gang	2	giør	8
4	gang	3	giøt	12
4	gang	4	giør	16
4	gang	5	giør	20
4	gang	6	giør	24
4	gang	7	giør	28
4	gang	8	giør	32
4	gang	9	giør	36
5	gang	1	giør	5
5	gang	2	giør	10
5	gang	3	giør	15
5	gang	4	giør	20
5	gang	5	giør	25

5	gang	6	giør	30
5	gang	7	giør	35
5	gang	8	giør	40
5	gang	9	giør	45
6	gang	1	giør	6
6	gang	2	giør	12
6	gang	3	giør	18
6	gang	4	giør	24
6	gang	5	giør	30
6	gang	6	giør	36
6	gang	7	giør	42
6	gang	8	giør	48
6	gang	9	giør	54
7	gang	1	giør	7
7	gang	2	giør	14
7	gang	3	giør	21
7	gang	4	giør	28
7	gang	5	giør	35
7	gang	6	giør	42
7	gang	7	giør	49
7	gang	8	giør	56
7	gang	9	giør	63
8	gang	1	giør	8

8	gang	2	giør	16
8	gang	3	giør	24
8	gang	4	giør	32
8	gang	5	giør	40
8	gang	6	giør	48
8	gang	7	giør	56
8	gang	8	giør	64
8	gang	9	giør	72
9	gang	1	giør	9
9	gang	2	giør	18
9	gang	3	giør	27
9	gang	4	giør	36
9	gang	5	giør	45
9	gang	6	giør	54
9	gang	7	giør	63
9	gang	8	giør	72
9	gang	9	giør	81

KONSTH TYLL AT giøre thet ſamme.

Set the tuo figurer offuer hin anden, huilcke tu wilt haffue forøgt. tell ſiden fran thēnom begge op till

10, oc the tall mellom thennom oc 10, ſet wed ſiderne hos thennom, oc forøg the ſamme førſt tilſammē, oc giem theris forøgelſe. Drag ſiden et aff the beneffnde tall mellō figurerne oc 10, aff then figure ther ſtander tuert offuer fran ſamme tall, offuen eller neden, oc icke huer tall lige ſydes aff ſyn figur. Oc thet ther ſtander igien, nar tu haffuer draget aff, leg thet tyll then forøgelſe tu giemdhe, ſaa fanger tu thet ſamme ſom tafflen vduiſer.

figur 9 ╲╱ 1, tal mellō nieoc 10
figur 8 ╱╲ 2, tal mellō otte oc 10

7 2
8 gang 9, giorde 72

figur 6 ╲╱ 4, tal mellom 6 oc 10
figur 7 ╱╲ 3, tal mellom 7 oc 10

4 2
6 gang 7 giorde 42.

Thenne konſt feiler alt ligeuel
nar figurerne ere ſmo: forti wy kunde
tha begribe theris forøgelſe aff
wort eget forſtãd vdẽ all wmaghe.

Er thet oc thet beſte raad, at lere
tafflen wden att, ſaa kan en thes ſnarere
forøge ſtore ſumme.

Haff nu godt Act oc beſindelſe, at
wdi all Multiplicatiõ eller forøgelſe
mo were tuende tal.

Thet offuerſt oc førſt ſkall forøges.
Med thet andet ſkall tu forøghe.

Schriff forti førſt thet ſom ſkall
forøges, och lige ther wnder wed
thẽ høgre hand thet tu ſkalt forøge
med, figure lige vnder figure, giør
ſiden en linie vnder tem begge, oc
begynd at forøge med thẽ førſte figur
wnder ſtaar alle the andre ther
offuen ſtaar, oc ſet theris forøgelſe
wnder liniẽ, giør y lige maade med
then anden figure, tu forøger med,
teſligeſt oc med the andre alſammẽ,

om the ere ſaa mange.

Men nar tu ſetter forøgelſen vnder linien aff figurerne tu forøger med, ſaa begynd thẽ rad lige wnder then ſamme figure tu forøger med, at lige ſaa mãge figurer tu haffuer at forøge med, lige ſaa mangé rader ſkal beſtilles vnder linien.

Drag ſiden en anden linie vnder forøgelſẽ, om hun er giort med flere figurer end en . Oc leg i en ſumwed Addition alt thet ther er emellom the tuende linier.

Oc er ther icke vden en figure at forøge med, ſaa giøris icke behoff vdẽ en linie: ty tu fanger ſtrax vnder then førſte linie thin forøgelſe.

EXEMPEL MED EN figure at forøge med.

Ieg will haffue at wide mãge marck danſke ther er wdi cl Iacobſſdaler,

Forøger ieg 150 med 3, tha kommer meg saa mange mark wnder linien.

Tetthe tall	skal 150 forøges	
	forøger 3 ieg med	
Forøgelsen	450	

FORKLARINGH.

3 gange o, giør o. thet schriffues vnder linien, 3 gange 5, giør 15, nu mo then første settes vnder linien, then anden giemmer ieg in mente, 3 gange et (eller och bedre at sige) en gãg 3 giør 3, et in mente giør 4 wnder linien.

Vdi et aar ere 13 maanede, forøger ieg them. med saa mange vger som i en maanet er, thet er med 4, saa kõmer meg vgerne. Forøger ieg sidẽ vgerne, med saa mange dage som y en wge ere, thet er med 7, saa kommer meg dagene y aaret. Forøger ieg dagene med 24, so kommer meg

timerne. Forøger ieg ſiſte gang timerne med 60 ſo kommer meg minuterne. Minuterne ere the knep et Segeruerk giør emellon ſtunderne.

4 7 4 7	13	maanede
	4	vger y en maaned
	52	vger y et aar
7 4 7 4	7	dage y huer vge
	364	dagene y ettarr,

engod ther ſkal legges endnu en dag tyll for ſkudaarene 365.

EXEMPLE MED MANge figurer

Herrens aar	1552	
Dagene i et aar	365	
	7760	2
	9312	4 5
	4656	2
	566480 dage iherrẽs aar	

Viste jeg børn kunde lockes till at lere med skuff, tha wille ieg sette thet menlingh exempel om then mãdt ther haffde 12 Orner med huer Orne 12 Søer, med huer sou 12 grisse mange suin war thet?

Item 12 Gamble quinder, huer quinde haffde 12 staffue, huer staff 12 knagge, huer kung 12 punge, huer pungh 12 snigge, huer snig 12 penning, mange penning thet var. Saadanne exemple haffuer børn at forløste seg medt. Forøge seg altid med 12 thet ene effther thet andet, so fanger tu tyn forøgelse.

FORKORTELSE PO Multiplication.

Vilt tu forøge ett tall med 10, saa set. o. for thet samme tall, ved then høgre hand, saa er thet forøgt vden all vmage. Vilt tu forøge thet samme tall,

tall, med 100, tha ſet. 00, fore thet. med 1000 ſet, 000, ther fore, Oc ſaa framdelis altid narſomhelſt 1, er y enden aff thet tall tu forøger med. Men er icke et y enden effther, 0, tha forøg the figurer y huer andre, alle wden 0, leg ſiden till then forøgelſe alle the nul, ther er y begge tal, ſa haffuer tu tyn forøgelſe korter.

```
   36|00
   72|00
  -----
   72
  252
  ---------
  2592|0000
```

Vdi thenne Species bruges meſt thette Danſke ord, Gangh.

PROBA.

Tell nie op ſaa offte the kunde fin-

deswdi thet tall tu forøger med, inthet wordendes huad orden eller sted figurerne stander wdi, mē huer som hun er till y seg selff, oc huad ther er offuer alle the nie, schriff thet i then ene side korset.

Tell siden lige saa thet offuerst tall, oc huad ther findes offuer alle the nie ther ære, schriff thet i thē anden side korset. Forøg siden the tuende tal wdi huer andre, ther kommer i korsett at stande, oc then forøgelse ther kommer aff thē, tell ther aff atther nie, actendes och huer figure icke anderledes end som hun er tyll i seg selff, oc thet ther er offuer alle the nie ther ere, set thet offuē y korset. Tell siden fierde gang nie op aff forøgelsen so offte the findes. Actēdes ingen orden vdi ingē proffuelse oc huad ther er offuer alle nie, set thet neden i korset, er tha the tuende tall lige, ther stander offuen och

nedē y korſet, ſaa er thet ret forøgt.

EN ANDEN, BEDRE PROBA.

Diuidere eller ſkifft forøgelſen wnder liniē, ved ett aff the tuende tall, enthen thet wy forøger med, eller wed thet offuerſt. Huilked tu tager aff the tuēne, kōmer tha thet andet aff thēnom y Quotiēten, effter at tu haffuer diuideret eller ſchifft, ſo er thet ret forøgt. Thenne Proba kan tha beſt forſtaas nar then Species ſom nu effther følger er forklaret. Oc hun feyler aldri.

DIVISION THEN FEMPte Species lerer at ſchiffthe.

Ther ſtāder all konſten paa, at kunde lere thenne Species well, ty will ieg icke giøre langh fortale, at tiden icke ſkall forholes med mange

ord,thy at mange ere, ther wil fast heller,at huad the skulle lere, siges them med thet snariste end at bruge for them mãge omslag. Oc tørff ingen tencke at the stunder bliffuer spilt, ther kosthes paa at lere Diuision.

ACT OC BESINDELse at giøre Diuision.

Haffuer nogen enthen penninge, eller pennings werd, at wille schiffte emellõ nogle personer, so schriffue seg thet tall først, som skall wdschifftes. Oc lige ther wnder thet tall han schall schiffte med, figure lige wnder figure. Dog saa at thet tall han schiffter med, skall nu icke settes wnder, wed thẽ høgre hand, som tyllforne y the andre Species, men wed then wenstre.

Ther nest giør wd fran begge tall

et ſtreg, ſom en halff Circhill. Huilken ſkall kalles en Quotient. Betenck ther effther flittelig huor offte tu haffuer thet wnderſtannendes tal, wdi thet tu ſchiffter, oc huor offte thet er ther wdi, thet tegne op i Quotienten, forøg ther neſt thet ther optegnes y Quotienten, wdi thet tall tu ſchiffter med, oc drag the tuende theris forøgelſe aff thet offuerſte tall.

Nar thette er giort, ſaa fløt thet tall fram thu ſchiffter med, mod thē høgre handt, om thet offuerſt tall er ſaa ſtort, at thet icke giøres wd med en figure y Quotienten. Oc Betenck atther igien lige ſom then førſte gang. Huor offte thet wnderſtannēdes tall, er wdi thet tu ſchiffther. Oc tegne atther y Quotienten ſaa offte thet er ther wdi, hos thet andet tilforne indtegnet, forøg ſiden then figure y Quotienten, lige

ſom nu ſagt er, wdi thet tall tu deler med, oc drag theris forøgelſe aff thet offuerſte tall. Saa fløt altid frã thet tall tu ſchiffter med, oc tag thet y thet offuerſt ſo wiet thet offuerſt kan taale. Oc ſet y Quotiéten, forøg thet y Quotienten kommer y thet tu ſchiffter med, drag forøgelſen aff thet offuerſt, in dtill thet offuerſt er wdſchifft alt ſammen: ſaa haffuer tu alt thet ther hører tyll Diuiſion.

See oc well till, at thet tall tu ſchiffter med fløttes icke lenger frã huer gang, end huer figure ett ſted nermere mod then høgre hand, end ſom hun war tylforne. Oc nar tu haffuer ſaalunde fløt them, ſaa lenge tu eſt kommen till enden med them. Løffuer ther tha noget offuer, oc icke ganger aff, nar tu drager forøgelſen aff, thet ſet bag effter Quotienten, oc thet tall wnder-

neden tu schiffter medt, oc en linie emellom thennom, thet kaller man oc menligh en fraction.

Fornømmer tu nu, at thet tall y then samme fraction, ther løffuer offuer effther Diuision er større eller lige wed thet andet tall tu schiffter med, tha haffuer tu icke taget the figurer høgt nock y Quotienten ere sat, oc skall forti diuisiō giøres om igien.

Item Then forøgelse ther kommer aff Quotientens figur, oc thet tall tu schiffter med, er then større end thet offuerste tall, aff huilked hun skall affdrages, tha er Quotientens figure forhøgt sat, oc skall oc saa Diuision giøres om igien.

Will nogen wide huad then fractiō betyder. Er thet mark ther er schifft so giør en mark wdi 16 ß, oc forøg the 16 med thet tall ther

ſtander offuer linië i fraction, ſchifft ſiden forøgelſen ther aff wed thet tall wnder linien y fractiõ, ſo kommer thet then fraction betyder y mindre mynt.

Sckiffter tu nu kroner, ſaa forøg 46 ß med thet offuer linien y fraction. Forti huer franſoſiſke krone gielder 46 ſtiffuer, diuidere ſidẽ forøgelſen med thet vnder linien er y fraction, ſo haffuer tu y mindre mynt, thet er y ſtiffuer, thet ſom thẽ fraction betyder.

Men her om wille wy wdermere tractere po et andet ſted her efſther ther ſom wy wille for thets ene tale noget om fraction.

Om thet tall tu ſchiffter med, icke kan tages y thet offuerſt, forti at thet offuerſt er mindre, tha ſchriff et.o.y Quotienten oc fløt ſiden tallet fram thu ſchiffter med, ſom ſagt er.

Ere ther mange figurer y thet tall ther ſchifftes med, tha mo en figure icke tages tyere end en anden wdi thet offuerſte tall.

VERSVS.

Subtrahis aut addis à dextris multiplicabis.

EXEMPEL, AT ſchiffte med en figure.

2
Thette tal { ſkal 1440 ſchifftes
ſchiſſter 333 ieg med
1240 (480
2 Quotient.

FORKLARING.

Ieg haffuer y thette exempel 3

at ſchiffte med, them burde meg at ſette lige wnder then ſiſte figure y thet offuerſt tall, men effther ti thet er icke wden ett, ſo kan ieg icke tage 3 wdi et, ther fore fløtther ieg 3 frem wnder 4, oc ſiger, huor offthe ere 3 wdi 14, thy thet ene ther ſtander ſiſt i thet offuerſt tall regnes nu for x, forty ſaa at thet ſtander nu y thet andet ſted fran 3: ſaa fanger ieg tha 3 firegang wdi 14, Setter ieg 4 y Quotienten, Nu forøger ieg 4 wdi 3, kommer 12, thē forøgelſe drager ieg aff 14, oc ſtander 2 igiē, ther neſt fløtter ieg 3 wnder the andre 4, oc ſiger, huor offte ere ther 3 wdi 24, the findes ther 8 gang, thy ſatte ieg 8 y Quotienten, hos the 4 tilforne.
Nu forøger ieg: 8 gang 3, giør 24, then forøgelſe drager ieg aff the offuerſte tall oc bliffuer inthet igien i thet ſamme offuerſte tall. for thet ſiſte fløttes 3 wnder o. Huor tit ere

3,y o? Ingen gang. Nu ſchriffuer ieg o,y Quotienten. Oc ſaa er thet wdſchifft ſom thet bør ſeg.

Tord y øeſberrig lod ſyne trenne ſønner effther ſyn død 450 mark tyll rede arff, meget kommer thet huer ſøn y ſchiffte? Dell 450 med 3,ſo løffuer thet huer ſøn halffandet hundret mark.

[redacted]

```
1
450      (150
333
150
```

EXEMPLE MED mange figurer at ſchiffte med.

```
34368    (1432
24
```

1932   107
365   (5   365

7336268 Dage, huor mange aar giøre the? Schifft med ſaa mange dage, ſom vdi et aar ære, ſo kommer ther 20099 aar y Quotienten.

7336268   (20099
365

FORKORTELSE PAA Diuiſion.

Nar tu haffuer 10 at ſchiffte med, tha tag en figur, fran thet tall ther ſkall wdſchifftes, neſt wed then høgre hand, ſidē er thet andet alt ſammen Quotienten, oc tørff icke anderledes ſchifftes. Ere ther 100 at ſchiffte med, ſaa tag the tuende førſte aff thet offuerſt tall, wed then

høgre hand, thet andet er Quotiē-
ten, oc tørff icke anderledes ſchiff-
tes. Thet ſamme giør med 1000.
tha tag iij figurer aff thet øffuerſt, oc
ſaa framdeles altid narſomhelſt I, er
y enden effther. o. Och huad ſom
ſaalunde tages aff thet øffuerſt, thet
er till offuerløffs aff diuiſion, oc bør
at giøres y mindre mynt och ſchiff-
tes vd, ſom en anden fraction.

Mark	370	8	$\frac{8}{}$
Perſoner	10		(370 10

Thenne fraction $\frac{3}{10}$ giør 12 ß, oc at-
ther $\frac{8}{10}$ thet fanger tu at wide om
tu wilt forøge 8 wed 16 ß, oc ſchiff-
te forøgelſen ved 10, ſom tilforne
bemelt er. Vilt tu oc giøre then
ſiſte fraction tyll penning, tha giør
thet 9 penning oc $\frac{6}{10}$: then fractiō
acter ieg inther, ty penning er then

mynste mynt ieg kan giøre aff en fraction, skierff wndertagen.

THET SAMME EXEMPEL.

mark	370	8
personer	10	

Fanger huer persone { mark (370, ß (12, pening (9 $\frac{6}{10}$ }

Vdi thenne Species bruges mest thette Danske ord, Huorofte.

PROBA.

Forøg Quotienten wed thet tall tu schiffte med, er then forøgelse aff the tuéde tall, lige wed thet offuerst tall ther nu schifft er, saa er thet proberet.

Er ther nogen fraction hos Quotié-

ten.ta leg thet tall offuen linien ſtã-
der wdi ſamme fractiõ,till forøgel-
ſen, ſo kommer ſummen lige wed
th et offuerſt tall,ther ſchifft er,om
Diuiſiõ er ret giort. Oc thenne pro-
ba hun feyler aldri.

REGVLA DETRI.

Huemſomhelſt ther kan wel
the v Species, huilcke wy haffue
omtalet her till,then ſamme er thet
ganſke let,at giøre bode thenne re-
gell,oc ſaa ther till med,at lere ſnart
alt thet hannom fore giffues i re-
gnekonſt. Thy er thet meſt for nø-
den, at beholde och ingenlunde
forgiede thet ſom her till forkla-
ret er.
Nu er thet icke wden ſag at thenne
kalles Regula detri: thet er Om
Try: forty ſa os giffues fore altid

wdi henne trēne tall. Wdi huilcke wy haffue at betencke at thet første oc thet tredie (wdi thet er altid et spørsmaal) lyder, oc forstaas skall om lige slags tingist, oc med samme trenne tall, lede wy end nu effther et, oc thet samme bliffuer thet fierde tall, huilket fierde tall lyder oc forstaas om lige slags tingh med thet andet tall.

Nu er thet icke tunckt at giøre thenne regel. Ty hun icke andet er, end Multiplication oc Diuision. Men thet stander mest paa, at acthe ret, huor tallene skall settes.

Nar tu haffuer forti sat fore teg thyne trēne tall, so forøg thet middelst wed thet tredie. Skifft siden then forøgelse wed thet første, so kommer wdi Quotienten thet fierde tall, oc ret regenskaff.

EXEMPEL.

7 aln

7 aln klede koſther 13 gyllen, meget kommer 21 alne at ſtande? giør ſom ſagt er, ſo kommer ther 39 gyllen for the 21 alne.

Alne Gyllen Alne Gyllen
7 13 21 39

Lige ſlags tingeſt Oc ſo lige ſlags.

KONNINGEN AFF Danmark myn Naadige herre, giffuer huer aff ſyne landſſkneckt, 4 gyllen om maaneden for en beſoldning, huad løffuer thet at beſolle en fennnick med om moneden.

Kneckt, Gyllen, en fennick, Gyllen
1 4 500 2000

Propors Propors.

Med et kan man icke forøge, Oc med et kan man ey heller ſchiffte.

Er nogen tid then forøgelſe forliden ther kommer aff thet tredie oc middelſt tall, oc kan forty icke ſchifftes wed thet førſte tall, tha giør thet middelſt till mindre mynt oc forøgh thet ſiden med thet tredie, ſom ſagt er, ſchifft ther neſt forøgelſen ther aff, wed thet førſte, ſo kommer tit regenſkaff ret.

Wdi et aar kiøber en ſtudent ſin koſt y Kiøbenhaffn for 35 marck huad løber thet om dagen ? Nu mo iegh førſt giøre aaret wdi dage oc ſetthe the dage y thet førſte ſted, thy thet tredie tal ieg ſpør om, er om en dag, ſaa befinder ieg, at thet løffuer en dagh, rumpt halffanden ß danſke.

Aars dage	Mark	Dag	
365	35	1	ß(1
			đ(6 $\frac{150}{365}$

Er thet alneythet først̃e oc halffalne y thet tredie, ſo giør begge the tall, tyll halffalne, er leſter y thet førſte, och pund i thet tredie, ſaa giør thē begge tyll pund. Er oc y thet ene tønner, wdi thet andet fierring, ſo giør them begge tyl fierringhe, førre end the ſettes y regelen, oc lige ſo med alt andet, huad ther neffnes kan, at the føyger ſeg begge effther thet mindſte ther neffnes wdi them.

Wdi en wge giffuer en perſone y Wittenberg, in Collegio, 4 groſſer for koſt, meget løffuer thet y et aar?

Wge	Groſſer	Wger	Groſſer.
1	4	52	208

Giør 208 groſſer till Iacobſſdaler, ſchifftendes them wed 24, ty ſaa mange groſſer ere wdi en dale, ſaa fanger tu y Quotienten Otte daler, oc 10 groſſer.

Item wdi et aar, y Paris betales for koſt 42 kroner, huad løffuer thet en dag? Thet løffuer 5 ſtiffuer, oc noget mere end iij penningh.

SELSLKABS REGELL.

Er thet ſaa, at ther ere kiøbmēd y madſkaff tilſammen, ſom legge pēninge tillhobe, till at bruge theris tilfelles beſte med, dog ſaa thē ene,

legger icke wd lige wed nogen aff the andre. Oc the winde en viſſ ſum penninge, po the ſamme huilke the førſt tylſammen lagde, tha kan thet findes wed thenne regell, huor meget huer aff thẽnom kommer till, wdaff then bode the wundhe, effther ſom, thet huer vdlagde reyſde høgt eller lauth tyll.

EXEMPEL.

Fire kiøbmend lagde tylſammen, then førſte 30 Gyllen, then anden 50, then tredie 60, oc thẽ fierde 100, oc the botte tylfelles 3000 Gyllen. Nu ſpør ieg adt, huor meget then førſte bør at haffue, aff the 3000 gyllen, ſiden huor meget, then anden, ther neſt then tredie, och fierde.

ACTH OC BESINDELſe at giøre thette.

Thet ſom the lagde førſt wd till felles, giør thet wed Addition wdi en ſum, thet war 30. 50. 60. 100. thet giør y en ſum 240 gyllen. Set thet nu y thet førſte ſted, wdi thet andet ſted ſet 3000, ſo ſtor war alle theres bode, y thet tredie ſted. 30. Giør ſiden lige ſom, regula detri, biuder teg, ſo kommer i Quotienten huad bode then førſte kommer till.

Lad ſiden thet førſte oc andet tall ſtande, oc ſett 50 y thet tredie ſted, och giør, regula detri, ſo kommer then andens bode, Set ther neſt 60, y thet tredie ſted, och giør regula de tri, ſo kommer then tredie hans bode, Teſligeſte oc thē fierde hans, med 100 i thet tredie ſted. Skottendes inthet andet, end altid at foruandle thet tredie tall y, Regula de tri.

240 3000 30 (375
50 (625
60 (750
100 (1250

Threnne kiøbmendware tyll ſkibs tilſammen, thē ene blant thennom haffde gods for 300 mark, then anden for 400, oc then tredie for 500 mark, oc the trengdes till y ſtorm oc liffs nød, at kaſte gods for 100 mark. Regne wy thette effter thenne regel, tha befindes thē førſte at ſkulle lide ſkade paa 25 mark, thē andē paa $33\frac{1}{3}$ oc then tredie paa 41 [illegible]

Item trēne kremer kiøffte tyllſammē 1000 lod piffuer, eller andet krud, for 300 mark, oc then ene tog 200 lod till ſeg ther aff, then anden tog 350, thē tredie 450, meget kommer thet huer at betale for ſyn part?

Set 1000 y thet førſte ſted, oc y

thet andet ſted 300, y thet tredie ſted ſet første gang 200, then anden gang 350, oc then tredie gangh 450, oc giør med theſſe tall, trẽne gang regula detri, ſo kommer then første 60 tyll, at betale. Then anden 105 marck, oc thẽ tredie 135 mark, huer for ſyn dell.

FØLGER HER EFFTER ØM FRACTIØN.

Ieg kunde wel giort ende her paa, oc icke ſchreffuet mere po thenne tid, men forty thet ſom nu effther følger hører oc till konſten, tøckte meg got at were, endnu noget wiere at forfølie wort forſett, meſt forthen ſkyld, at i regula detri: faller offte fraction ind, at mand kan tha ther wdi wide thes bedre at retthe ſeg effther.

Fraction kal!es, narſomhelſt, et

tall er icke helt, men sønder brøt wdi stycker. Oc thet schriffues mē-ligen so som her effther følger.

$\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{6}{9}$ $\frac{10}{100}$.

Vdi thesse oc alle andre, skall mand well mercke, at thet tall ther stander wnder linien betyder, mange parther, stycker, eller dele, et helt tall er brødet synder wdi.

Men thet ther stander offuen liniē, betyder huor mange en haffuer aff the samme parter.

Siger ieg nu saalunde forty, Ieg haffuet $\frac{1}{2}$ aff en danske mark, tha er thet saa meget ment, en mark danske er sønderbrødē oc delt wdi two dele, oc ieg haffuer then ene aff the two dele. Siger ieg $\frac{2}{3}$, tha er en mark brøden sønder, oc delt wdi iij parther, oc ieg haffuer the two parter ther aff.

Hender thet seg nogen tid, at wy

finde begge tall lige ſtaare , bode thet ſom er offuer linie͂,oc thet ſom er wnder linien, tha regnes thet icke for fractiō,eller for noget ſom ſønder er brødet , men er ett helt gandſkhed.

HVOR MAN SKALL finde huad en fraction giør wdi mynt.

Ieg willwide meget $\frac{1}{2}$ er aff en mark,Set en mark hos.y the penning ther neſt wnder mark ere.thet er ſkylling,wdi ſaa made, $\frac{1}{2}$ 16. Multiplicicer eller forøg nu 16,wed thet tall offuen linien,oc ſkifft ſiden forøgelſen.wed thet wnder linien er y thenne fraction,ſaa fanger tu y Quotienten en halff mark y ſkylling,thet then fraction betyder. Mange pe͂ning $\frac{2}{3}$ ere aff en krone. Then mynt neſt wnder krone,

ere ſtiffuer,ſet thennom effther, ſaa mange ſō en krone gielder ſaalūde $\frac{2}{3}$—46. Forøg nu 46 med thet offuen linien er, kommer 92, ſchifft then forøgelſe med thet wnder linien er ſo kommer y Quotiēten, 30 ſtiffuer. oc end $\frac{2}{3}$ aff en ſtiffuer. Giør nu thenne ſamme fraction tyl ſmo pē-ning, ſaalūde, $\frac{2}{3}$—12; forøg, oc ſchifft ſom nu ſagt er, ſo kommer ther aff 8 đ. Saa findes thet tha klart at $\frac{2}{3}$ aff en krone ere 30 ſtiffuer, och 8 pē-ning, oc ſaa er thet med alle andre exemple. oc her om er oc noget om talet tylforne, wdi Diuiſion.

AT GIORE FRACTION aff helt oc brødet til-ſammen.

2 $\frac{2}{3}$ — 4 $\frac{3}{7}$ — 8 $\frac{2}{4}$. Saadāne kal-ler mād helt oc brødet, oc theſſe kā

icke well brugesy regula detri, med mindre end the giøres tyll en fraction, och bryder thet hele ſynder, med thet brødet.

Forøg thet hele med thet tall wnder linien ſtander, legh till then forøgelſe thet tall offuen linië, ſo haffuer tu en halff fraction. ſet wnder henne, thet ſamme ſom tillforne war wnder linien, ſaa haffuer tu tyn hele fraction, oc hun gielder lige ſo meget ſom thet andet tilforne, thet ther war helt oc brødet.

EXEMPLE.

$2\frac{2}{3}$ ij gãge 3 giør 6, till the 6 legger ieg thet ther offuer linië, ſo haffuer ieg i halff fractiõ, thet bliffuer 8, vnder huilke ieg ſetter the 3 tilforne war wnder linien, oc fulkommer fractionen $\frac{8}{3}$. Oc nu gielder $\frac{8}{3}$ lige ſo meget ſom $2\frac{2}{3}$ thet er i

mark, 10 ß, oc 8 đ. Danſke, om regē-ſkabet eller kiøbet er giort om ſaadanne mynt.

Oc ſaa ere 4 $\frac{6}{7}$ lige thet ſamme ſom $\frac{34}{7}$. och 8 $\frac{2}{4}$ thet ſamme ſom $\frac{34}{4}$.

I Alle fraction nar thet wnder linien ſtander er mindre end thet offuen hēne ſtander, ſaa ſchifft thet ther offuen er, wed thet ther wnder linien er, ſo kommer hell mynt y Quotienten, oc er tha icke behoff anderledes at ſøge effther, huad hū giør y mynt.

MVLTIPLICATION.

Wdi tuenne Fraction forøges førſt the tall offuer linierne, wed huer andre, oc then forøgelſe ſettes wd till en ſidhe. ther neſt forøges the andre tall wnder linierne, oc then forøgelſe ſettes oc till en ſide wn-

der then anden,ſo haffuer tu en ny fractiõ,oc ther med er thet forøgt.

$\frac{5}{7}$ wed $\frac{3}{4}$ $\frac{15}{28}$ ny fractiõ.

DIVISION.

Thenne Diuiſion wdi fraction, er anderledes,end thẽ tylforne er beſchreffuen eblant the v Species.

Then fraction ſom ſkall ſchifftes, ſkall ſettes wed thyn wenſtre hand, oc then tu ſchiffter med, wed then høgre hand. Oc nar the ære ſaalũde ſat,ſo forøg then figur ther ſtander offuen linien wed then wẽſtre hãd, wed then figur,ther ſtander wnder linien,tuert wnder wed then høgre hand,oc merk thẽ forøgelſe, forøg ſiden at ther tuert offuer korff, then

figure wnder linie͂ ſtander, hos the͂ wenſtre hand, wed then ther offuer linien ſtander wed then høgre hãd. Oc ſet then forøgelſe wnder then anden tu merkte aff, ſaa haffuer tu en ny fraction, oc ther med er Diuiſion giort.

Thette ſkall ſchifftes. 2 — 3 ved 4 — 5 $\frac{10}{12}$ ny fractiõ

Aff ſaadanne Diuiſion kommer inthet andet end en ny fraction, men huad hun gielder y mynt, hører thet ſeg at wdſøges ſo ſom ſagt er tyllforne.

REGVLA DE TRI.

Thet ſom her till ſchreffuet er om fraction, thet er os altſammen till

hielp tyll at giøre regula de tri, Oc ſo wdi fraction.

ACT OC BESINDELſe ther om.

Forøg then middelſt fraction, med then tredie, ſchifft ſiden then forøgelſe wed then førſte fraction, ſaa er regelen giort.

EXEMPEL MED fraction y alle trenne tall.

$\frac{3}{4}$ for $\frac{2}{3}$ meget koſter $\frac{5}{6}$

Forøger tu thet middelſt wed thet tredie, tha kommer $\frac{10}{18}$ Schifft thet te wed thet førſte tall, thet er $\frac{3}{4}$ oc ſet them ſaalunde for teg.

$\frac{10}{18}$ ✕ $\frac{3}{4}$ kõmer $\frac{40}{54}$ Søg nu huor-
meget $\frac{40}{54}$ giør y then mynt kiøbet
er om, ſaa fanger tu at wide thet tu
ſøger effther.

EXEMPEL MED FRACTION y ett tall aleniſte.

X aln klede for xii mark, huad koſter iij quarter? 10 oc 12 ere icke fraction. Set forti et wnder huer aff thẽ, ſaa ere the ſaa fult ſom fractiõ, oc thet ſkall merckes om alle andre hele tall, ſom ſettes ind i thenne regell.

Alne	Mark	Alne			Mark
$\frac{10}{1}$	$\frac{12}{1}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{36}{4}$	$\frac{10}{1}$	$\frac{36}{40}$

EXEMPEL MED HEELT och brødet wdi et tall.

iij aln klede for $2\frac{2}{3}$ mark huad koſ ter ij quarter? Giør thette middelſt tyll en fraction, ſaa ſom tilforne er rørt om, oc ſet thennom ſiden i regelen.

Alne Mark Mark

$$\frac{3}{1} \quad \frac{8}{3} \quad \frac{2}{4} \quad \frac{16}{12} \quad \frac{3}{1} \quad \frac{16}{36}$$

Item i ſticke klede po 24 alne, for 50 mark, huad kommer et quarter at ſtande ? Thet kommer viij ß, oc iiij penningh.

RADICVM EXTRACTIO.

Wdi kiøbmands handel wid ieg ingen ſynderlig brug, thenne regell haffuer med ſeg, men for en, ther haffde løſt tyll krig, oc war hos ett tall folk, wille han tha ſee ett fyrekant orden, tha kundhe han giøre thet med thenne regell, oc regne ſtrax till, mange ther ſkulle were y huert lid.

119025, aff ſaa meget folk ſkall ther ſlages et fyre kant Orden.

Først er at merke, at then førſte figur, oc alle andre ſo mange ſom ſtåder wdi wieffne ſteder ſkall tegnes med en punct, thet ere tha 5. 0. 1. The ſtande y wieffne ſteder, giør ſiden en Quotient, oc tenck et tall op, at ſette wdi hannom thet ther er ſaadant, at nar thet forøges wed ſegh ſelff, tha er forøgelſen ſaa ſtor, at nar hun drages aff the figurer wed then ſiſte punct

ſtander, tha ſletter hun them aff, eller, er aller neſt till at ſlette thēnom aff. Saadant et tall eller figure ere 3: 3 gang 3 giør 9, the 9 aff 11, bliffuer 2 igien, oc ther med er then ſiſte punct giort wdt med ſine figurer.

2
119025 (3
9

Giør nu the 3 wdi Quotienten ere, dubbelt, 2 gāge 3 ere 6. Set the 6 wnder then figur ther er emellom then punct, ther er wdgiort, och thē ther nu ſkall giøres wd, thet er wnder 9. Se nu till huor offte tu haffuer 6 y thet tall offuen fore ſtander, thet er wdi 29, them haffuer tw 4 gang. Set 4 y Quotienten, oc ſet thennom oc hos 6 wnder then anden pricke, ther nu ſkall wdgiøres, forøg ther neſt the 4 y Quotienten wed 64, oc

drag then forøgelſe aff alt thet, ſom ſtander wed then anden punct.

```
  234
 119025        (34
  6'4
_________________________
  256
```

Thill at giøre then førſte punct wd med ſyne figurer (och om the ware end nu flere puncter) tha er lige thet ſamme at mercke ſom nu ſagt er om then anden, giørendes førſt dubbelt alt thet y Quotienten er, 2 gang 34 ere 68, ſet them wnder 2, forti then figur er mellom then punct ther ſiſt bleff wdgiort, oc then ther nu ſkall wdgiøres. Tenck nu huor offthe tu haffuer 68 y thet tall offuen fore ſtāder, thet er wdi 342, tem haffuer tu 5 gang, Set tha 5 y Quotiētē, oc ſet them oc ſaa hos 68 wnder thē punct ther nu ſkall wdgiøres, forøgh 5, y

Quotienten wed 685, och drag forøgelsen aff alt thet ther icke tilforne er wdgiort hos then første punct.

34	
119025	(345
685	
3425	

Tha skall nu the som ståder y Quotienten were i huert led, so bliffuer ordenet fyrekant.

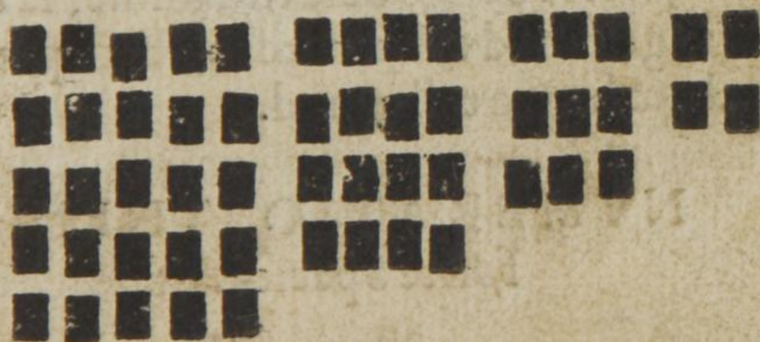
So mange puncter, som ther er i thet tall os fore settes, saa mange figurer kommer y Quotienten. Kommer ther nogen fraction offuer, thē tørff man inthet acthe.

FLERE EXEMPLE.

3	
784	(28
48	
366025	(605

Tids fordriffuelſe kan mand oc haffue, oc giøre wed thenne regell. Ieg haffuer nogle gyllen hos meg y et ſelſchaff. Oc will legge them for meg tyll løſt, oc ſaa fyrekant, mange rader ſkall ieg haffue, oc manghe y huer radt?

Aff 25 kommer 5 rader, och 5 y huer rad, oc ſaa framdeles.

THE ALMYNDELIGH SPECIES ATT giøre med Regnepenningh.

THer ere monge Exemple ther kūne bedre giøres med regnepennings end med Cyphret. Oc atther igien kunde mange giøres bedre med Cyphret end med regnepenningh, thy er thet got en persone, at lere begge dele tillſammē, ſaa fanger handwdermere forſtand paa them begge tyll grund.

NVMERATIO THEN førſte Speciee.

Schriff for teg nogle linier, ſaa mange teg tøckes for nøden at were. Ther neſt betenck huor meget eller lidet the regne pēning gielder ther kommer at ligge enthen emellom

eller po ſame linier wdi ſaa maade.

Then penning ther legges po, thē neerſte linie, gielder ſom han er till, legges hād po then anden linie, tha gielder han x,gange ſo meget, paa then tredie linie c,gange ſaa meget, paa then fierde linie m gange ſaa meget, ther ſchriffues nu ett ✝ om thu gāger høgre op, paa them femp- te linie gielder han x, tuſind gang ſaa meget, paa then ſiette c. tuſind gange ſaa meget, po then ſiuendhe M,tuſind gang ſaa meget.

The ther kommer at ligge emel- lom, gielder altid helthen ſaa meget ſom the ther legges offuen paa li- nierne.

10000000	tye tuſind tuſind
5000000	fem tuſind tuſind
1000000	tuſind tuſind
500000	fẽ hũdret tuſind
100000	hundret tuſind
50000	et halfft hũdret tuſind
10000	tie tuſindt
5000	fem tuſind
1000	tuſind
500	et halfft tuſind
100	hundret
50	et halfft hũdret
10	Tie
5	fem
1	ett
$\frac{1}{2}$	halfft

ADDITION THEN ANDEN SPECIES, MED regnepenningh.

GIør en røſt, med ſo mãge rum, ſom thu haffuer ſlags penningh at legge ſammen wdi en ſum, och leg y thet førſte rum, the ſtørſte pẽning, y thet andet, the ther icke ſaa ſtore ære. Y thet tredie, the endnu icke ſaa ſtore ere. Oc nar thit regiſter er wdlagt, ſo giør aff then myndre mynt ſtørre, thet er, aff ſkierff đ, aff penning ß, aff ſkilling mark, aff mark gyllen, eller Iacobs daler.

REGISTER.

874	3	5		1
632	4	6		2
505 gyllen,	20 ß	0	đ	1 ſkierff
		5		

443 Gyllen,11 ß. 1 đ ſkierff,
191 19 3 1
131 6 6 2
15 17 1

Leg aff thette regiſter y Røſten førſt gyllen, ſaa kommer 2791 gyllen. Ther neſt ß, kommer 80 ſkylling, ther neſt penning, kommer 26 đ, po thet ſiſte haffuer tu iij ſkierre. Giør ſchierff tyll đ, wed 2 penning tyll ß, wed 12: ß tyll gyllen wed 40, ſaa bliffuer thet y en ſumma 2793 gyllen, ij ß, 3 đ, 1 ſkierff,

gyllē ſkilling pēning ſchierff

So offthe tker kommer v paa linien wdi røſten, ſaa tag them op, och leg en for them offuen linië y thet mellom rum. Oc ſaa tit ſom ther kommer ij emellom, ſaa tag them op, oc leg en for them, offuë for thet rum, po linien.

ET ANDET REGISTER.

121		8		3		1	
50		9		2		0	
49		7		4		1	
181	mark	0	ß	5	đ	0	ſchierff
347		5		0		1	
209		10		6		1	
970		15		7		0	
612		0		0		1	

Thet kommer y røſten ſaalunde at ligge y en ſumma.

mark ſkilling đ ſchierff

En kiøbmand kiøbte klede for 1300 mark, 18 ß, 9 đ. Muſchat for 124 mark, 15 ſkylling, 3 đ. Saffrin for 730 mark, 12 ſkilling, 10 penning. Fløell for 216 mark, 13 ß, 2 penning. Thette løber ſummeret 2373 mark, oc 12 ß.

PROBA.

Tag op huert tall igien, thet ene eff-ther thet andet, ſõ tu lagde thẽ ne-der y røſtẽ. Bliffuer ther ſidẽ inthet offuer, ſaa haffuer tu ret regneſkaff,

SVBTRACTION THEN
tredie Species.

En haffuer lont meg 349 gyllen, 12 ſkilling, oc 9 penning. Oc ieg haffuer betalet 277 gyllen, 15 ß, 11 penning, meget er ieg endnu ſkylligh? Facit 71 ÷ gyllen, 16 ſkillingh, 10 penning.

Leg y røſten the penningh lonter, tag ſiden betalningen ther aff, ſaa bliffuer liggendes igien, huad igien ſtander.

Ligge nu regnepenningen ſaa, at tu kan icke tage betalningen aff thẽ, ſo drag them neder, oc thẽ ther ligger po linien, Nar han drages neder ſo leg en anden y rummed hos hannom. Nar then y rũmed ligger, drages neder paa linien, ſaa leg iiij andre hos hannom. Haffuer tu icke ſkilling y røſthen, tha tag gyllene op, oc leg i ſkyllings rummed 40

ſkillingh, for huer gyllen, giør oc lige ſaa med penning oc ſchierff.

Gyllen	Skilling	Penning

Item kiøffte en et ſticke Iord, for 3650 mark, 10 ß, 5 pēningh. och haffuer betalet ther paa, ſo meget ſom her offter er optegnet, nu ſpør ieg meget ther er endnu wbetalet. Facit 926 mark, 14 ſkilling, 3 penning.

REGISTER PAA BEtalningen.

116	10	5	
624	13	0	1
739	12	10	
96 mark	9 skilling	2 đ	schierff
144	7	1	1
456	5	3	
545	2	4	

Thenne betalning løber y en summa 2723 mark, 12 ß, 2 penning. Drag thet aff hoffuet summen, som iordē bleff kiøbt føre, blissuer stannendes igien wbetalet, so som, facit, wduisser offuen for registerit, 926 mark, 14 ß, 3 penning.

PROBA.

Leg y røsten igien then betalning, som er dragen aff hoffued summen, tyll thet ther end nu wbetalet er, bliffuer tha then sum lige wed hoff-

ued summen, so er Subtraction proberet.

MVLTIPLICATION THEN fierde Species med regnepenningh.

Leg y røsten thet tall, ther skal forøges, oc schriff for tegh, thet som tu skalt forøge med, sett saa thyn finger hos then regnepenning ther ligger offuerst, wed then wenstre hand oc tag hannom op, och leg y thet andet rum tuert offuer, lige so meget for hannom, som thet tall er tu forøger med. Actendes well, at then linie fingeren stander po, gielder som hun er tyll, then anden offuer fingeren, gielder saa mange x, then tredie offuer fingeren, saa mãge c, & cætera.

For the regenpenning ther ligger y rummet, wnder fingeren leg

tuert offuer yrøſten, helthen ſaa me-
get, ſom tu forøger med.
Fløt ſiden fingeren neder, tyll the
andre regenpenningh, oc giør lige
ſaa med thennom, ſom nu ſagt er.

EXEMPEL.

Wdi helligeſthus y Aaleborrig
ere viij ſiugſtuer, wdi huer ſtue ix
quinder, oc huer quinde med v børn
the børn ſkall beſpiſes, for guds
ſkyld, med iij brød huer aff thennō,
daglige dags, mange brød ſkall ther
tyll om dagen? Facit 1080 brød.
Forøg 9 wed 8, kommer 72 quin-
der.
Forøg 72 wed 5, kommer 360 børn,
Forøg 360 wed 3, kommer 1080
brødt.

DIVISION THEN FEMPte Species med regnepenningh.

Leg thet tall y røstẽ ther ſkall ſchifftes, wed then høgre hand, oc ſchriff for teg thet tall tu ſkalt ſchiffte med ſet ſaa thyn ſinger ther paa pas, ſom tu kan førſt tage op thet tall, thu ſchiffter med, oc ſaa offte tu tager thet op, ſo leg en regenpenning hos fingeren. Oc begiffuer thet ſeg ſaa, at tu kant ſnarere tage helten op aff thet tall tu ſchiffter med, end heelt eller alt, ſo giør thet oc leg for heltẽ, en regenpenning wnder fingeren,

Fløt ſaa fingeren neder, ſo tit ſom behoffer, indtill thet er alt ſchifft.

Trenne bønder haffue 360 ſkouſuin tyll ſchiffte, meget lødner thet huer? facit 120.

PROBA TYLL DIVIſion och Multiplication tylſammen.

Forøger tu tit facit, med thet ſamme tall. tu ſchiffter medt, Oc then forøgelſe bliffuer ſo ſtor, ſom thet tu lagde førſt op, at ſkulle ſchifftes, tha er Diuiſion ret.

Schiffter tu forøgelsen aff et tall, wed thet tall tu forøger med, kommer tha thet igien, tu lagde først op, tyll at skulle forøges, saa er Multiplication ret giort, oc er wden all feyell.

REGVLA DE TRI. med regnepenningh.

Wdi thenne regel ere altid trenne tall. Leg thet meddelst y røsten, med regenpenningh, oc schriff thet først oc thet tredie hos. Forøg siden thet middelst, ther for teg ligger, wed thet siste, oc schifft forøgelsen wed thet første, saa er regelen giort.

Nar thet første tall er icke wden et, tha er thet nock at forøge thet middelst wed thet tredie, oc er ingen Diuision behoff.

Item er oc thet tredie icke wdē ett, tha er thet nock at schiffte thet mid-

delſt wed thet førſte, oc er ingen
Multiplication behoff.
Xij lod ſaffren for vij mark, huad ſtander et lod? Facit. ix ſkillingh, iiij penningh. Item et ſkind iij ß, meget ſtander et degen? Facit xxx ß.
Item ij alne klede for vj mark, meget koſter xvj alne? Facit xlviij. mark.

3	16

En god regnemeſter haffuer alle ſyne regne penning wdi, oc wed then høgre hand.

Ingen god regnemeſter haffuer mange regne penningh y handen

tylſammen.
Ingen god regnemeſter, tilſteder, offuer 5 regnepenning po linien, oc offuer 2 regnepenning wdi mellom rummedt.

ET LOSTIGT OC GAFFNligt ſpørſmaal.

Et glaffuēd 12 fødder langt ſtrecker ſyn ſkugge wd, 18 fødder langt. paa then ſamme tyme paa dagen, ſtrecker ett torn ſyn ſkugge wd 168 fødder langt. Nu ſpør ieg huor høgt thet torn er. Set theſſe tall ſalūdhe. 18. 12. 168. Oc giør regulam detri. ſo kommer 112 fødder, och ſaa høgt er tornet.

ETT ANDET.

Tuenne wnge peſſlinge haffde ſiun-

get for eg oc then ene lod falde kur-
ren, oc ſlo eggene ſønder, oc bleff
tyll retret aff Scholemeſteren, at be-
tale egene igien: Nu wiſte han icke
mange the ware, men hā ſagde ſaa,
Nar ieg lagde them y kurren ij tyll-
ſammen, tha bleff ther et offuer, teſ-
ligeſte, nar ieg lagde them wdi 3 tyl-
ſammen, oc ſaa 4. 5. 6. tylſammen,
tha bleff ther altid et offuer. Men
nar ieg lagde them wdi kurren vij
tylſammen, tha bleff ther ingen tyll
offuerløffs. Nu ſpør ieg mange egh
bleff ther ſønder ſlagen? Suar. 721.

Forøg et tall wed et andet, the
barnet oprengte: 2 gang 3, giør 6, 4
gang 6 giør 24, 5 gang 24 giøre 120,
6 gang 120 giøre 720, Leg et till, for
thet egh, ther war altidt offuerløffs,
bliſſuer thet 721. Schifftes nu thette
tall wed 7, tha ganger thet wd, och
bliffuer inthet igien, ſo ſom nar thet
ſchifftes wed 2. 3. 4. 5. 6. Nu er thet

klart noch at ther huerken war
mere eller myndre, end 721 egh
wdi kurren.

ET ANDET.

Thuo bønder med theris korn tyll
mølle droge,
Som the po weyen tyllſammen
oge,
Then ene ſagde tyll then andē høff-
ſkeligh,
En ſkippe korn thu gerne giffuer
migh,
Saa haffuer ieg lige ſo meget two
gange,
Som tu wdi thin ſęck kant fan-
ge.
Then anden ſuarede ther tyll ſnil-
deligh,
En ſkieppe korn, om tu loner mig,
Tha haffuer ieg lige ſaa meget ſom

du,
Skulle myn ſeck end brøſte y tu.
Sig nu regne meſter god, meget thet
kunde were
Som huer bōde y ſin ſeck tyll møl-
le wille bere.

L. O.

Den [illegible] har [illegible], [illegible]
Den anden [illegible] kom, thaa er der
[illegible] thil den [illegible]
Saa er det let at giøre och got,
En [illegible] thil [illegible]
Saa er de [illegible] blant den
Den [illegible]
bog [illegible]

ETT LIGRIM OFFVER ERLIG OCH welbiurdigh Torbern Oxes graff, her Iahan Oxes, ridderes søn, salig med gud, som døde paa Gysselfeldt, Anno Domini 1547. 9 die Ianuarij, wed Claus lauritssenn.

HEr ligger begraffuen y thenne graff,
Ach sorrig, huor tuinges mit hierte ther aff,
Torbern Oxe, en ridder søn edel oc goed:
Om hannom haffde alle stort hob oc moed.
Syn gode slegtes øpperlighed,
Forøgte hā altid med dydelighed.
Saadan war oc all hans adfer,
At helst the beste haffde hannom kier.
Haffde gud lenger hannom liffuet

ſparet,
Wiſt haffde thet hans federneland
badet.
Verdſens rigdom forfengelih lyſt,
Hoffmod oc proll thet actet han
mynſt.
Med drancker at rutte, forſøme ſit
gaffn,
Actet han ringere faſt end et affn.
Mē bogelig konſter høuiſke oc fry,
Studeret han orlig oc ſildig wdy
Forre the fulde hannō ſaa wel y ſind
Drog hē aff lādet bode wd oc ind.
Wdi kiøbnehaffn for ſyn tuckt oc
lære,
War han ſine meſter alle tyll ære.
Y wittenberg y Saxe landt,
haffde loff aff mangē lerder mādt,
Philippus Melanthō haffde hā ker,
Thē lerdiſte mand ther om er ner.
Then guds ord ret po bonen kam,
Effther fulde han, ſom hiøtden et
lam.

Aff fremmede land till Dānemarks
ryge,
Kom han hiē tyll wennerne ſyne.
Ther kom døden then horde geſt,
Menthe han wille tha were han-
nom neſt.
Tha man ſchreff M d aar xl paa thet
ſiuind,
Niende dag effter nyaar gick ind.
Tha bleff hans legomme lagt y ligh,
Ført fran Gyſſelfeldt till Ringſted
hid.
Hans aande ſlap hans hierte braſt,
Dog ſtod hans hob till gud ſo faſt.
CREDO, war thet ſiſte ordt,
Huilked han talede her paa iord.
O gud myn herre ſo gāger thet till,
The beſthe tu altid førſt haffue
will.

Jeg haffuer min Dag tie
[illegible] Grinsteet, etc

ETT ANDET LIGRYM, OFFVER lauritzs Thomesens graff, sō war en rodmād po Skaffuen, baade po latine oc danske, wed Claus lauritssen.

DOrmit in hoc tumulo, Thomme Laurentius, vsque,
Dum moneat cœli nuntius ire foras.
Protinus illius soluantur membra sopore,
Vt tuba cœlestis personet: Ito foras.

Thet samme paa Danske.

Las Thomesens legomme thet huiles her:
Hans siel, wdi Paradis ære.
Som haffde syn neste y werden kier:
Tiente gud ret, effther hans lære.

THET SAMME ENDNV EN GANG POO latine, giort aff Erligh och Welbiurdig mãd, Laughe brocchenhus, ſtuderendes her wdi Paris.

STemma ſolent alij, clatum iactare parentum,
Enumerant alij, iugera multa ſoli.
At mihi tale nihil, ſed quod poſſeſſio firma,
Viuere & æternum, hoc mihi pluris erat.
Quo ſine, quòd generis crepites mihi nobitatem.
Vt magnum, prodis quòd tacuiſſe iuuat.
Nam tibi quòd tribuas alieno parta labore.
Furtum eſt, non veræ nobilitatis opus.
Hæc ſiquidem propria ducit virtute petenda,

THET SAMME ENDNU

AMME
ANG POO
gh och we-
ht brocchen-
erwdi Paris,

j, clatum iacta-

era multa soli,
d quod possel-

, hoc mihi pla-

is crepites mi-

quòd tacuis-

lieno parta

nobilitatis

it virtute
petenda,

[illegible]